

מבגש

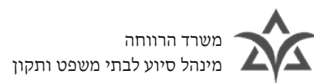
לעבודה חינוכית-סוציאלית

כרך כ"ו • גיליון 47
תמוז תשע"ח – יוני 2018

יוצא לאור על ידי:

בשיתוף עם:

מפגיעה לאיחוי: צדק מאחה ושיח מאחה בישראל

עורכים: אורי ינאי וטלי גל

ירושלים: מאגנס, 2016 (334 עמודים)

חנה חימי

הספר מ"פגיעה לאיחוי" הוא ספר ייחודי, שמאגד בתוכו את עולמות התוכן שמתוכם צומח מושג הצדק המאחה. מסע העיון בספר פורש בפני הקוראות והקוראים באופן מרתק את המקורות ההיסטוריים של התפתחות המושג (השער הראשון), לצד התשתית העיונית (השער השני). חלקו האחרון של הספר עוסק בתיאור משמעותי של הפרקטיקה הממשית ויישומו של הצדק המאחה. התיאורים מגוונים, ויש בהם דו-שיח בונה ומשקם בין קהילות שונות – חילונים-חרדים וערבים-יהודים, ובמסגרות שונות – משירות מבחן לנוער, שירות מבחן למבוגרים, קבוצות קד"ם (קבוצות דיון משפחתית לנוער עובר חוק), רשות לשיקום האסיר, מרכז מוזאיקה (מרכז ליישוב סכסוכים בהסכמה) ומרכז נפגעות תקיפה מינית ועד משטרת ישראל. הבסיס ליכולת הקורבן לקיים דו-שיח עם התוקפן ועם ה"אחר" הוא המוכנות לפתיחות ולגמישות. האפשרות לשיח גם עם בני המשפחה והאחרים הסובבים את הפוגע והנפגע, מקדמת את הסיכוי לאיחוי ולריפוי, כיוון שאף הם סובלים לעיתים קרובות מטראומטיזציה משנית, ולכן יש חשיבות מרבית להיותם שותפים בתהליך. גל מחדדת את משמעות הצדדים המאחים בשיח שבין הקורבן לפוגע, תוך התייחסות למשמעות החיובית בנטילת האחריות הפעילה, שמקדמת את היכולת לנקוט צעדי איחוי. צעדים אלו מאפשרים לפוגע חזרה למעגל החברה הנורמטיבית, הן בהקשר הפרטני והן בהקשר הקבוצתי.

שפירא מעמיק את ההבנות של יישום המושג במוסדות בקהילה כאמצעי המסייע לבית המשפט; זאת באמצעות תיאור מרתק של שלוש פרשות שבהן מודגש ההקשר התרבותי – במגזר הערבי, במגזר הדרוזי ובקרב חסידי סאטמר. ינאי ועדווי ממקדים את הדיון בהשוואה בין סולחה בקרב ערביי ישראל להליכי צדק מאחה בשירותי מבחן בקונפליקטים פליליים, ומביעים תקווה לנכונות גבוהה יותר של גישור ואיחוי בעתיד, בעצם ההסכמה להעברת התיק הפלילי להליך של צדק מאחה טרם פסיקת העונש. גרבלי מתייחסת בהרחבה להזדמנויות לאיחוי פגיעות באמצעות צדק מאחה בהליכים פליליים של בני נוער ולצורך להתאימם לתרבות, תוך התייחסות למשמעות מכתבי ההתנצלות של הפוגעים לקורבנותיהם. גם בהקשר זה נבחנת הגמישות של גורמים במערכת המשפטית ופתיחותם לשילוב גישור ואיחוי בתהליך, וכך לתת ביטוי למטרות משקמות וטיפוליות של החלטת בית המשפט. ניצן בירן ושרזמן מתארות את תהליכי ההטמעה של השימוש בפרקטיקות של צדק מאחה בשירות

מבחן למבוגרים, בהדגמן אותו באמצעות שתי פרשות שהתרחשו בין אנשים נורמטיביים. יש בכך כדי להמחיש את סיכוייהם של אזרחים מן השורה להיקלע למצבים קשים שמחייבים מפגש עם מערכות אכיפת החוק, ואת ההזדמנות לממש במפגש מסוג זה תהליכי גפ"ן (גישור פוגע נפגע). תהליכים אלו מאפשרים את ראיית ה"אחר" באור שונה ורך יותר, מה שמקדם את האפשרות להכיל בו-זמנית את הפוגעים ואת הנפגעים ולסייע בפתרון הסכסוך שנוצר ביניהם כפרטים, ובו בזמן – גם את האפשרות לפתרון הסכסוך בין הפוגע לקהילה שנפגעה.

נבון דן ביישום תהליכי צדק מאחה בעמותת קד"ם, תוך התייחסות למקורות ההיסטוריים של התפתחות הגישה ושימת דגש על הסיוע הניתן למשפחה בהתמודדות עם קשיים שונים של ילדים ונוער עוברי חוק; זאת, שוב, תוך התייחסות לכל מי שנמצא בקרבת הנפגעים והפוגעים – בני משפחה ואחרים, כאל נפגעי טראומה משנית, שזקוקים אף הם למענה מקצועי. ריטר ועדווי מחדדים את הייחודיות והרלוונטיות של הפעלת פרקטיקה זו בגישור בין חרדים (פוגעים) לבין ערבים (נפגעים), שבו המנחים המקצועיים נדרשים לרגישות גבוהה לרקע התרבותי של כל אחד מהשותפים לתהליך. שוסטרי-זיני ושחף פרידמן חושפות בפנינו את המורכבות של יישום תהליכי צדק מאחה ברשות לשיקום האסיר, תוך תיאור האפיונים הייחודיים של נוער וצעירים המרצים עונש מאסר, אוכלוסייה שקשה מאוד לגייסה לשינוי ולטיפול. הן מדגישות כי כאשר תהליכים אלה מתקיימים, הם סוללים את הדרך לשילובם מחדש של הפוגעים בחברה.

כאמור, גם מערכות אכיפת החוק והמערכת המשפטית נדרשות לפתיחות ולגמישות בנוגע לשילוב התהליכים האלה, במקביל לפתיחות ולגמישות שנדרשת מהפוגעים ומהקורבנות בטרם יסכימו להשתלב בהם. קשה ביותר לחשוב על משמעות יישום תהליכי צדק מאחה בפגיעות מיניות, ולכך מתייחסות לייסט, טאובר וקלר-חלמיש. מאמרן דן ברגישות במשמעות ההיבטים השונים של תוכנית "בצדק", והוא מתאר בניית מודל עבודה מותאם, שמטרתו להציע לנפגעות "שירות נוסף" כדי להטיב את מצבן; זאת תוך שילוב יסוד "חינוכי", המתאפשר עקב חשיפתם של המשתתפים וחברי הקהילה למשמעויות הנרחבות של הפגיעה.

השער השלישי בספר מאגד בתוכו מאמרים שמתארים את החוטים השזורים בין הצדק המאחה לשיח המאחה – החל ממאמרו המרתק של רונן, המביא את סיפור יוסף ומדגיש את חשיבות ההתעלות שיוסף הציג בהתנהלותו, התנהלות שאפשרה שיח מאחה אשר בעקבותיו הנפגע והפוגעים חוו שינוי פנימי וגדילה. ברוט מתייחסת למשמעות צדק מאחה בסכסוכים פוליטיים – בין הפרטי לקולקטיבי – כאשר במוקד נמצא הסכסוך הערבי-ישראלי. גם כאן באה לידי ביטוי חשיבות הדיאלוג האישי והמפגש בין הפרטים, כאשר השיחה המאחה מחדדת את הממד האישי ומקדמת את הסיכוי לצמצום הסכסוך הפוליטי. טאובר מתארת את התהליך המורכב של בניית "אמנת הצדק המאחה לחברה הוגנת ובטוחה" ואת דרכי הטמעתה בארץ. ינאי מתייחס לקשר בין עקרונות חדשים שבבסיס הצדק המאחה ובין אימוצם לרעיון השיח המאחה וליסודותיו. הסיפה של מאמר זה ממצה את המסרים של גישת הצדק

המאחה המתורגמת לשיח מאחה, "חברה נבנית בזכות שיח ויחסים בין-אישיים, ביצירת אכפתיות והתייחסות חיובית לסביבה, בטיפוח תחושת שייכות, עידוד מעורבות ואחריות. רק שיח מאחה יאפשר ויעודד זאת בהתייחס לכל פרט וקהילה, והוא יאפשר עשיית 'צדק חברתי' אשר לו זקוקים כולנו" (עמ' 295).

לסיכום, הספר, על תכניו הייחודיים, מוביל את הקוראות והקוראים בשבילים המפתחים את המודעות והתובנות לחשיבות השימוש בפרקטיקות של גישור ואיחוי בקרב אוכלוסיות יעד שונות ומגוונות. תפיסת הצדק המאחה מקדמת את היכולת לשיח מאחה ומבהירה שאין תחליף לשיח בין אנשים, גם כשמדובר באירועי אלימות וקונפליקטים קשים. האפשרות לקיים פרקטיקה של שיח מאחה מצמצמת את הסיכוי להתפתחות אלימות נוספת ומקדמת דו-קיום.

השיח המאחה מקדם היבטים מיטיבים ומרפאים, הן לפרט והן לסובבים אותו, במשפחה ובקהילה הרחבה יותר, ומאפשר איכות חיים טובה יותר, שמבוססת על אמון, ביטחון, יכולת לשיח וחוויה של מוגנות. לשם כך נדרשות פתיחות, גמישות ומקצועיות של גורמים שונים במערכת אכיפת החוק, כולל המערכת המשפטית, לטובת שילוב משמעותי יותר של תהליכים שמבוססים על תפיסות והנחות יסוד של הצדק המאחה; זאת כדי שהשימוש בפרקטיקות אלה יהיה שכיח ונוכח. המתואר בספר ממחיש את האפשרויות המגוונות לשילוב כלים אלה באופן שמעורר תקווה לשינויים מיטיבים בקרב פרטים וקהילות.